

Obowiązek informowania pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego — uwagi na tle stosowania art. 168a k.k.w.

ADAM KWIECIŃSKI

Katedra Prawa Karnego Wykonawczego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Powołany w tytule przepis kodeksu karnego wykonawczego wprowadzono do polskiego ustawodawstwa 16 kwietnia 2004 roku¹ jako jeden z elementów wzmacniających pozycję osób pokrzywdzonych w toku postępowania karnego. Art. 168a k.k.w. jest efektem legislacyjnych działań dostosowujących nasze regulacje prawne do wymogów stawianych państwom-członkom Unii Europejskiej w zakresie ochrony praw pokrzywdzonych przestępstwem. Kluczowe znaczenie w tym kontekście mają przede wszystkim postanowienia decyzji ramowej Rady UE z 15 marca 2001 roku².

Decyzja ta obliguje właściwe organy między innymi do informowania pokrzywdzonego o uchyłaniu środków izolacyjnych wobec sprawcy czynu, szczególnie w sytuacji, gdy stanowi on dla pokrzywdzonego za-

¹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 93, poz. 889.

² Decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 roku w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym, Dz. Urz. UE L 82/1.

grożenie (art. 4 ust. 3). Była ona także bezpośrednią przyczyną wprowadzenia art. 253 § 3 k.p.k. nakazującego informować pokrzywdzonego o zwolnieniu oskarżonego z aresztu śledczego³. Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że implementacja jej postanowień jest jednak niepełna. Nie stworzono bowiem gwarancji uzyskania takich informacji przez pokrzywdzonego będącego ofiarą sprawcy, wobec którego zastosowano leczniczy środek zabezpieczający, wiążący się z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym. Jest to zaskakujące, biorąc pod uwagę, że wobec tej kategorii sprawców „zachodzi wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu o znacznym stopniu społecznej szkodliwości” związanego z zaburzeniami psychicznymi bądź uzależnieniem (art. 94 i 96 k.k. w zw. z art. 93 k.k.). Niewątpliwie w trosce o interes tej grupy pokrzywdzonych należy uzupełnić rozdział XIII kodeksu karnego wykonawczego o odpowiednie zapisy zbliżone do tych, które dziś dotyczą zwalniania skazanych odbywających karę pozbawienia wolności (art. 168a k.k.w.) i tymczasowo aresztowanych (art. 253 § 3 k.p.k.).

Ustawodawca, konstruując w § 1 art. 168a k.k.w. katalog sytuacji, które mieszczą się w pojęciu „opuszczenie przez skazanego zakładu karnego”, nakazuje przekazać pokrzywdzonemu informacje o:

- a) zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary;
- b) ucieczce skazanego z zakładu karnego;
- c) wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu przepustki z art. 91 pkt 7 i art. 92 pkt 9 k.k.w.;
- d) wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru lub bez konwoju funkcjonariusza Służby Więziennej albo asysty innej osoby godnej zaufania, o którym mowa w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 k.k.w., art. 141a § 1 k.k.w. oraz art. 165 § 2 k.k.w.;
- e) wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu przerwy w wykonaniu kary;
- f) wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu warunkowego zwolnienia.

³ Art. 253 § 3 k.p.k.: „Sąd lub prokurator niezwłocznie zawiadamia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje, o uchyleniu, nieprzedłużeniu lub zmianie tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy, chyba że pokrzywdzony oświadczy, iż z takiego uprawnienia rezygnuje”.

Regulacja ta obejmuje w zasadzie wszystkie sytuacje, które mogą doprowadzić do spotkania pokrzywdzonego ze sprawcą poza murami jednostki penitencjarnej.

Można się jedynie zastanowić, czy pokrzywdzony nie chciałby wiedzieć o pewnych okolicznościach stanowiących w istocie implikacje pobytu sprawcy w odpowiednim typie zakładu karnego, to jest zatrudnienie skazanego poza obrębem zakładu karnego bez konwojenta, na pojedynczych stanowiskach pracy bądź jego uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych lub nauczaniu organizowanych poza jednostką penitencjarną⁴. Dotyczyć to może szczególnie pokrzywdzonych mieszkających w miejscowości, gdzie zlokalizowana jest jednostka penitencjarna, w której przebywa sprawca. W praktyce wiązałoby się to ze znaczącym rozszerzeniem wachlarza przypadków obarczających dyrektora zakładu karnego obowiązkiem informacyjnym. Można przypuszczać, że przekazywanie pokrzywdzonemu informacji o każdorazowej zmianie decyzji klasyfikacyjnej bądź cofnięciu zgody na naukę lub pracę skazanego na zewnątrz byłoby kłopotliwe dla administracji jednostki. Uwaga ta jest aktualna zwłaszcza w kontekście rezygnacji polskiego ustawodawcy z weryfikacji realności występowania zagrożenia ze strony skazanego.

W piśmiennictwie słusznie zwrócono uwagę, że aby rozwiązania z art. 168a k.k.w. właściwie zabezpieczały interes pokrzywdzonego, konieczne jest ich uzupełnienie o nakaz poinformowania go także o fakcie powrotu skazanego do jednostki penitencjarnej⁵. Dalece niewystarczające jest bowiem przekazanie jedynie wiadomości o udzieleniu skazanemu przerwy lub tak zwanej przepustki czasowej, nawet z prognozowanym okresem jego pobytu na wolności, jeśli weźmiemy pod uwagę, że w populacji osób odbywających karę istnieje zawsze pewien odsetek tych, którzy nie wracają do zakładu karnego w wyznaczonym czasie. W jaskrawy

⁴ Możliwości takie przewidziane są w art. 91 pkt 2 i 3 k.k.w. oraz w art. 92 pkt 2 i 3 k.k.w. wobec skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu otwartego i półotwartego. Warto zwrócić także uwagę na zapis art. 131 § 1 i 2 k.k.w. („§ 1. Skazani mogą za zgodą dyrektora zakładu karnego uczyć się w szkołach poza obrębem zakładu karnego, jeżeli spełniają ogólnie obowiązujące wymagania w oświacie publicznej, zachowują się poprawnie oraz nie zagrażają porządkowi prawnemu; § 2. Dyrektor może zezwolić skazanemu na udział w konsultacjach i zdawanie egzaminów poza zakładem karnym”).

⁵ W. Sych, *Zmiana sytuacji pokrzywdzonego w stadium wykonawczym polskiego procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2, s. 146.

sposób niekompletność art. 168a k.k.w. w tym zakresie uwidacznia się w wypadku ucieczki skazanego z terenu jednostki. Odpowiednie informacje powinny być także przekazane pokrzywdzonemu w razie odwołania warunkowego zwolnienia skazanego. W takiej sytuacji nie będzie potrzebne złożenie kolejnego wniosku w trybie art. 168a k.k.w. w celu dalszego otrzymywania informacji o pobycie sprawcy poza jednostką penitencjarną, gdyż jest to w istocie powrót do wykonania reszty kary pozbawienia wolności, objętej uprzednio złożonym wnioskiem⁶. Posiadanie przez pokrzywdzonego wiedzy o tym, że osoba, której się obawia, znajduje się z powrotem w zakładzie karnym niewątpliwie zwiększy jego komfort psychiczny.

Podobną funkcję spełniałby przepis nakazujący powiadomienie pokrzywdzonego o tym, że orzeczoną karę rozpoczęto wykonywać i skazany został już osadzony w zakładzie karnym. Warto rozważyć potrzebę uzupełnienia kodeksu o takie zapisy.

Zgodnie z treścią § 2 art. 168a k.k.w. o prawie do złożenia stosownego wniosku poucza pokrzywdzonego sąd, kierując orzeczenie do wykonania. Oczywiście sąd może poinformować o tej możliwości także osoby wykonujące na podstawie odpowiednich przepisów prawa pokrzywdzonego (art. 51 § 2 i 3 k.p.k.). W piśmiennictwie pojawił się pogląd, że dopuszczalne jest ich wyłączenie pouczenia, to znaczy z pominięciem osoby pokrzywdzonego. Monika Klejnowska uzasadnia taką możliwość złym stanem zdrowotnym pokrzywdzonego lub jego wiekiem⁷.

Sądem, na którego barkach spoczął ten obowiązek, jest sąd, który rozpoznawał sprawę w pierwszej instancji (art. 242 § 4 k.k.w.)⁸. Biorąc

⁶ Inaczej J. Lachowski, *Pokrzywdzony w prawie karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 51, s. 64. Autor twierdzi, że w wypadku kierowania do wykonania postanowienia o odwołaniu warunkowego zwolnienia nie ma podstaw do ponownego poinformowania pokrzywdzonego o uprawnieniu do złożenia wniosku przewidzianego w art. 168a § 1 k.k.w. Nie zauważa jednak, że taki wniosek nie musi być ponowiony, gdyż następuje sytuacja powrotu do wykonania kary, która jest objęta wnioskiem o udzielenie informacji uprzednio złożonym i nieodwołanym przez pokrzywdzonego.

⁷ M. Klejnowska, *Informowanie pokrzywdzonego o zwolnieniu oskarżonego (skazanego) z aresztu (zakładu karnego)*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 1, s. 122–123.

⁸ Tak S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 698; M. Klejnowska, *op. cit.*, s. 122; W. Sych, *op. cit.*, s. 144. Inaczej: J. Lachowski, *op. cit.*, s. 63–64. Zdaniem tego autora w przypadku zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem, kiedy skazany oddany był pod do-

pod uwagę, że w praktyce czynności związane ze skierowaniem orzeczenia do wykonania realizuje prezes sądu lub upoważniony sędzia⁹, na tych dwóch organach prawa karnego wykonawczego ciąży obowiązek pouczenia pokrzywdzonego.

Stefan Lelental podkreśla, że nie można odczytywać tego przepisu w ten sposób, iż sąd poucza pokrzywdzonego dopiero w momencie, gdy kieruje orzeczenie do wykonania, mimo iż taka interpretacja wynika z literalnej wykładni § 2 art. 168a k.k.w. *De lege ferenda* proponuje on, aby zwrot „sąd, kierując” zastąpić „sądem, który kieruje”¹⁰.

W art. 168a k.k.w. nie określono formy, w jakiej to pouczenie powinno być udzielone. Można przyjąć, że nastąpi to w drodze zarządzenia (art. 18 § 2 k.k.w.) poprzez przesłanie pokrzywdzonemu odpowiedniego pisma doręzonego na jego adres ze zwrotnym pokwitowaniem odbioru (art. 130 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.p.k.). Wojciech Sych precyzuje, że w takim piśmie powinno się znaleźć, oprócz tekstu art. 168a § 1 k.k.w., zrozumiałe dla pokrzywdzonego objaśnienie tego przepisu wraz z gwarancją, że jego dane adresowe nie trafią do skazanego. Kopię tego pisma z dowodem doręczenia należy dołączyć do akt wykonawczych¹¹.

Podmiotem legitymowanym do złożenia wniosku o udzielenie stosownych informacji jest pokrzywdzony (art. 168a § 1 k.k.w.). Możliwe jest także dokonanie tej czynności przez przedstawiciela ustawowego pokrzywdzonego lub przez osobę, pod której stałą pieczęć on pozostaje. Zdaniem Jerzego Lachowskiego uprawnienie to przysługuje także prokuratorowi ze względu na charakter jego funkcji (rzecznik interesu publicznego) oraz ogólną zasadę wywiedzioną z art. 19 § 1 k.k.w. (legitymacja do składania wniosków w postępowaniu wykonawczym)¹². Wniosek taki można złożyć pisemnie lub ustnie do protokołu (art. 19 § 2 k.k.w.). Nie podlega on opłacie sądowej.

zór, postanowienie o wykonaniu tej kary wyda sąd rejonowy właściwy według miejsca wykonywania dozoru. Ten sąd, w opinii J. Lachowskiego, będzie miał także obowiązek pouczenia pokrzywdzonego o uprawnieniu z art. 168a § 2 k.k.w.

⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz.U. Nr 38, poz. 249.

¹⁰ S. Lelental, *op. cit.*, s. 698.

¹¹ W. Sych, *op. cit.*, s. 144.

¹² J. Lachowski, *op. cit.*, s. 64.

Warto zwrócić uwagę, że ustawodawca nie określił terminu do złożenia przedmiotowego wniosku. Wydaje się więc, że pokrzywdzony może złożyć omawiany wniosek w każdym terminie aż do końca wykonywania kary wobec skazanego. Złożeniu takiego wniosku nie stoi na przeszkodzie fakt, że na przykład aktualnie skazany korzysta z przerwy w odbywaniu kary lub z warunkowego przedterminowego zwolnienia. W ramach obu instytucji skazany może odzyskać pełną, bezwarunkową wolność (art. 82 k.k. i 155 k.k.w.). Może jednak stać się inaczej (odwołanie przerwy — art. 156 k.k.w.; odwołanie warunkowego zwolnienia — 160 k.k.w.) i powróci on do zakładu karnego celem odbycia reszty kary. Wtedy uprzednio złożony wniosek pokrzywdzonego będzie nadal skuteczny.

W art. 168a k.k.w. nie sprecyzowano również, który z występujących w przepisie organów jest uprawniony do odebrania takiego wniosku od pokrzywdzonego. Należy przyjąć, że może to być zarówno sąd, który udzielił pouczenia (sąd pierwszej instancji), jak i organ zobowiązany do zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego (dyrektor zakładu karnego lub sędzia penitencjarny). Niemniej jednak trzeba przychylić się do zdania W. Sycha¹³, że w praktyce, skoro pouczenia udzieli pokrzywdzonemu sąd pierwszej instancji, to właśnie do niego skierowany zostanie ów wniosek. Będzie to chyba zgodne z zamysłem ustawodawcy. Jeśli adresatem tego wniosku miałyby być organ inny niż sąd, o którym mowa w art. 242 § 4 k.k.w., zostałyoby to wyraźnie zapisane w kodeksie karnym wykonawczym. Odmienny pogląd w tej kwestii ma M. Klejnowska¹⁴. Według autorki pokrzywdzony powinien złożyć wniosek bezpośrednio do organów, które są zobowiązane do zawiadomienia go o opuszczeniu jednostki penitencjarnej przez skazanego. Koncepcja ta pomija fakt, że niejednokrotnie pokrzywdzony nie będzie w stanie samodzielnie prawidłowo ustalić właściwego adresata takiego wniosku, nie wiedząc w której jednostce penitencjarnej skazany odbywa (będzie odbywał) karę. Niewątpliwie przyjęcie takiej wykładni skomplikowałoby uruchomienie procedury z art. 168a k.k.w. Tomasz Kalisz proponuje, jak się wydaje, satysfakcjonujące rozwiązanie, porządkujące praktykę postępowania w tym zakresie. Zakłada ono, że wszyst-

¹³ W. Sych, *op. cit.*, s. 145.

¹⁴ M. Klejnowska, *op. cit.*, s. 123.

kie wnioski składane do innych niż sąd pierwszej instancji organów będą uznane za skuteczne, jednak powinny zostać niezwłocznie przekazane do tegoż sądu. Sąd, który kieruje orzeczenie do wykonania (sąd I instancji), przekazuje właściwą wiadomość organom zobowiązanym do bezpośredniego przekazania informacji pokrzywdzonemu (dyrektor jednostki penitencjarnej lub sędzia penitencjarny)¹⁵. Zastosowanie tej procedury pozwoli zapobiec uchybieniom w zakresie realizacji tych obowiązków i ich czytelnej dokumentacji.

W interesie pokrzywdzonego leży także możliwość cofnięcia wniosku złożonego na podstawie art. 168a k.k.w. w wypadku, gdy odpadną przyczyny jego złożenia lub informacja taka nie jest już pokrzywdzonemu potrzebna. Wydaje się, że rozwiązanie takie w obecnym stanie prawnym jest dopuszczalne¹⁶.

Za dopuszczalną należy uznać możliwość przekazania informacji o pobycie skazanego na wolności wyłącznie przedstawicielowi ustawowemu lub faktycznemu opiekunowi pokrzywdzonego, który jest chory (ubezwłasnowolniony) lub małoletni¹⁷.

Jak już wspomniano, organami zobowiązanymi do zawiadomienia pokrzywdzonego o opuszczeniu jednostki penitencjarnej przez skazanego jest dyrektor zakładu karnego oraz sędzia penitencjarny. Także tutaj nie rozgraniczono, który z tych podmiotów będzie realizował ten obowiązek. Zdecyduje o tym istota wydarzenia, które doprowadziło do opuszczenia jednostki penitencjarnej przez osadzonego, oraz udział w nim czynnika sądowego bądź administracyjnego. Sędzia penitencjarny będzie musiał powiadomić pokrzywdzonego w razie:

- 1) udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary przez właściwy sąd penitencjarny;
- 2) udzielenia skazanemu przez ten sąd warunkowego zwolnienia;
- 3) zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego zamkniętego, na czas nieprzekraczający 5 dni bez konwoju funkcjonariusza Służby Więziennej albo asysty innej osoby godnej zaufania w wypadkach szczególnie waż-

¹⁵ T. Kalisz, *Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym*, Wrocław 2010, s. 197.

¹⁶ Szerzej M. Klejnowska, *op. cit.*, s. 123–124.

¹⁷ *Ibidem*, s. 122.

nych dla skazanego. Zezwolenia takiego, co do zasady, udziela sędzia penitencjarny — art. 141a § 1 w zw. z art. 141 § 2 k.k.w.

W pozostałych wypadkach obowiązek poinformowania pokrzywdzonego ciąży na dyrektorze jednostki penitencjarnej. Pewne wątpliwości w tej kwestii mogą dotyczyć czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, o którym mowa w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 k.k.w., w odniesieniu do skazanych odbywających karę 25 lat albo karę dożywotniego pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego oraz skazanych z zaburzeniami preferencji seksualnych za przestępstwo z art. 197–203 k.k., popełnione w związku z tymi zaburzeniami, jeśli przebywają w zakładzie karnym typu zamkniętego. Przyznanie tych nagród ustawodawca uzależnił co prawda od zgody sędziego penitencjarnego (art. 139 § 6 i 6a k.k.w.), jednakże udziela ich dyrektor zakładu karnego (art. 139 § 7 w zw. z art. 93 k.k.w.) i to on będzie zobligowany do przekazania stosownej informacji pokrzywdzonemu.

W praktyce może pojawić się problem zapewnienia właściwego obiegu informacji zarówno pomiędzy organami uczestniczącymi w procesie powiadamiania pokrzywdzonego, jak i na linii właściwy organ–pokrzywdzony. W celu usprawnienia procesu powiadamiania pokrzywdzonych zmieniono więc treść art. 11 § 1 k.k.w. Obecnie sąd, kierując orzeczenie do wykonania, przesyła jego odpis lub wyciąg, ze wzmianką o wykonalności, a w wypadku orzeczenia prawomocnego — z datą jego uprawomocnienia się, odpowiedniemu organowi powołanemu do wykonywania orzeczenia. Ten sam sąd przesyła dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego orzeczenie wraz z uzasadnieniem, jeżeli zostało sporządzone i nie zawiera informacji niejawnych stanowiących tajemnicę państwową, oraz dane zawierające imię, nazwisko i adres pokrzywdzonego. Przekazanie danych dotyczących pokrzywdzonego jest niezależne od tego, czy pokrzywdzony złożył omawiany wniosek o informację, czy też tego nie zrobił. Należy pamiętać, że może to uczynić także na dalszych etapach postępowania wykonawczego.

Jeśli zaś chodzi o omawianą wyżej procedurę postępowania z wnioskiem pokrzywdzonego, to należy jeszcze raz przychylić się do stanowiska nakazującego niezależnie od tego, do jakiego organu złożony został wniosek, aby był on przekazywany do sądu I instancji. Następnie sąd ten, kierując orzeczenie do wykonania, powinien przekazywać odpowiednią

wiadomość o złożonym wniosku organom zobowiązanym do bezpośredniego przekazania informacji pokrzywdzonemu (dyrektorowi jednostki penitencjarnej lub sędziemu penitencjarnemu). Przyjęcie tego wniosku powinno zostać odpowiednio udokumentowane w aktach sądowych przez sąd I instancji, a także odnotowane w aktach osobowych skazanego przez administrację penitencjarną, która dokonuje tego wpisu na podstawie zawiadomienia sądu I instancji. Zdaniem S. Lelentala¹⁸ jest to jedyna droga pozyskania wiedzy o złożonym wniosku pokrzywdzonego przez sędziego penitencjarnego. Autor rekomenduje nawet przyjęcie zasady, aby dyrektor zakładu karnego zawsze informował sędziego penitencjarnego o konieczności zawiadomienia pokrzywdzonego w wypadkach, gdy ciężar takiego zawiadomienia spoczywa na sędzi penitencjarnym¹⁹.

W komentowanym przepisie art. 168a § 1 k.k.w. ustawodawca akcentuje potrzebę niezwłocznego przekazania pokrzywdzonemu wiadomości o tym, że skazany znajdzie się (bądź już znajduje się) na wolności. W tym kontekście stawianego przed nim zadania nie spełni znowelizowany art. 11 § 1 k.k.w., obligujący sąd I instancji do przesłania dyrektorowi zakładu karnego jedynie „imienia, nazwiska i adresu pokrzywdzonego”. Dane te umożliwią dyrektorowi jednostki penitencjarnej bądź sędziemu penitencjarnemu przekazanie wymaganej informacji pokrzywdzonemu jedynie drogą pocztową. Może to nierzadko prowadzić do paradoksalnych sytuacji, kiedy pismo z informacją dotrze do pokrzywdzonego, kiedy skazany wróci do zakładu na przykład z krótkoterminowej przepustki (art. 91 pkt 7 k.k.w., art. 92 pkt 9 k.k.w., art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.). Wydaje się, że należałoby rozszerzyć zakres informacji pozwalających na jak najszybsze skontaktowanie się z pokrzywdzonym, w tym przy użyciu nowoczesnych środków komunikowania się. Ponadto należałoby uświadomić samemu pokrzywdzonemu, że dostarczenie tych dodatkowych informacji i bieżąca ich aktualizacja leżą w jego interesie, przyczyniając się do zwiększenia jego poczucia bezpieczeństwa.

¹⁸ S. Lelental, *op. cit.*, s. 698.

¹⁹ Takie zawiadomienie miałoby, zdaniem S. Lelentala, przybrać formę na przykład załącznika do sporządzanej przez administrację penitencjarną opinii na temat ewentualnego udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary lub warunkowego zwolnienia. Por. *ibidem*.

Pozostając nadal w kręgu zagadnień dotyczących wymiany informacji, trzeba zwrócić uwagę na konieczność ustalenia precyzyjnego terminu, w którym powinno nastąpić zawiadomienie pokrzywdzonego. Mimo że ustawodawca nadał oddziałowi 13 rozdziału X kodeksu karnego wykonawczego tytuł „Informowanie pokrzywdzonego o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego”, to już w tekście samego art. 168a k.k.w. stwierdza wyraźnie, że informacja przekazana pokrzywdzonemu dotyczyć będzie między innymi wydania (należy sądzić, że ostatecznej) decyzji o udzieleniu skazanemu: przepustki (art. 91 pkt 7 k.k.w., art., 92 pkt 9 k.k.w.), czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, konwoju czy asysty (art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w., art. 141 a § 1 k.k.w., art. 165 § 2 k.k.w.), przerwy i warunkowego zwolnienia. Z treści przepisu wynika więc wprost, że informacja ta jest wysyłana w momencie, kiedy skazany przebywa jeszcze w jednostce penitencjarnej, oczekując na realizację decyzji, o której wydaniu powiadomiony został pokrzywdzony²⁰. Co zrozumiałe, o ucieczce skazanego pokrzywdzony zostanie zawiadomiony *post factum*, podobnie jak o zwolnieniu skazanego po odbyciu (całości) kary. W tym ostatnim wypadku można to tłumaczyć wcześniejszym posiadaniem przez pokrzywdzonego wiedzy o długości orzeczonej kary wobec skazanego i przewidywanym terminie zwolnienia. Niemniej jednak i tutaj można oczekiwać, że pokrzywdzony otrzyma odpowiednią wiadomość z pewnym wyprzedzeniem. Powyższe uwagi będą miały sens tylko w sytuacji, kiedy informacja o zwolnieniu skazanego będzie wysyłana do pokrzywdzonego za pośrednictwem nowoczesnych środków szybkiej komunikacji.

Na koniec warto zastanowić się nad kilkoma istotnymi kwestiami, które są nierozzerwalnie związane z prawem do informacji i ochroną innych praw osób pokrzywdzonych przestępstwem. M. Klejnowska zwraca uwagę, że w nowych rozwiązaniach k.k.w. nie uzależniono zastosowania instytucji powiadamiania pokrzywdzonego o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego od rzeczywistego lub choćby prawdopodobnego zagrożenia dla pokrzywdzonego ze strony sprawcy (skazanego). Proponowana przez autorkę koncepcja zakłada, że pozytywna decyzja w tym względzie mogłaby zapadać w uzasadnionych wypadkach, gdy istnieje realne niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub mienia w znacznych rozmiarach pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej. W jej opi-

²⁰ Inaczej J. Lachowski, *op. cit.*, s. 65.

Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 27, 2011

© for this edition by CNS

nii wystarczające byłoby uprawdopodobnienie tych okoliczności, a organ podejmujący decyzję w tej kwestii mógłby także brać pod uwagę rodzaj i wagę popełnionego przez skazanego przestępstwa oraz przebieg wykonywanej kary²¹. Wprowadzenie tego projektu znacznie zawęziłoby krąg osób pokrzywdzonych przestępstwem, które mogłyby liczyć na takie powiadomienie. Niewykluczone jednak, że obserwując rozwój tej instytucji, ustawodawca będzie zmuszony wprowadzić pewne ograniczenia w tak rozbudowanym systemie informowania pokrzywdzonych, licząc się z jego niewydolnością.

W piśmiennictwie zwrócono ponadto uwagę, że nowe regulacje zawarte w art. 168a k.k.w. gwarantują pokrzywdzonemu rzetelną informację, ale nie tworzą wyraźnych podstaw formalnych do zapewnienia ochrony pokrzywdzonemu²². Należałoby się jednak zastanowić, czy takie mechanizmy ochronne powinny znaleźć się kodeksie karnym wykonawczym i czy w ramach obowiązującego porządku prawnego możliwe jest wzmocnienie ochrony pokrzywdzonego w trakcie wykonywania kary wobec skazanego. Ochronę taką z pewnością zwiększyłoby rozciągnięcie systemu dozoru elektronicznego na skazanych objętych wnioskiem pokrzywdzonego, którzy opuszczaliby jednostkę penitencjarną w ramach przewidzianych w § 1 art. 168a k.k.w. sytuacji. Wiązałoby się to jednak ze znacznymi kosztami oraz trudnościami organizacyjnymi. Wymusiłoby to także ograniczenie go do sytuacji, kiedy zagrożenie ze strony skazanego jest realne. Ten sposób przeznaczenia „elektronicznego monitoringu” jest wnikliwie analizowany w wielu państwach zachodnioeuropejskich i znajduje tam coraz szersze zastosowanie²³.

Z kolei w ramach warunkowego zwolnienia istnieje możliwość nałożenia na skazanego obowiązku powstrzymania się od kontaktowania z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 72 § 1 pkt 7a k.k. w zw. z art. 169 k.k.w.)²⁴. W odniesieniu do skazanych korzystających

²¹ M. Klejnowska, *op. cit.*, s. 124–130.

²² *Ibidem*, s. 124.

²³ Por. M. Płatek, *Systemy penitencjarne państw skandynawskich na tle polityki kryminalnej, karnej i penitencjarnej*, Warszawa 2007.

²⁴ W trakcie stosowania środków karnych, a więc już po odbyciu przez skazanego kary pozbawienia wolności, pokrzywdzony może liczyć na podobną ochronę w ramach środka karnego przewidzianego w art. 39 pkt 2b i pkt 2e k.k. (obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się

z nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w. oraz zezwoleń, o których mowa w art. 141a i 165 § 2 k.k.w., mechanizmem zwiększającym poczucie bezpieczeństwa pokrzywdzonych w trakcie pobytu skazanego na wolności będzie prawidłowo stosowany art. 140 § 1–3 k.k.w.²⁵ Być może w ramach tego przepisu udałoby się wpisać obowiązek o charakterze podobnym do tego zapisanego w art. 72 § 1 pkt 7a, którym objęci byłiby skazani korzystający z czasowych zwolnień z zakładu karnego. Zbliżoną do art. 140 k.k.w. funkcję pełnić będzie także przepis § 3 art. 168a k.k.w.²⁶

W tym miejscu należałoby także zasygnalizować, podejmowaną ostatnio przez doktrynę²⁷, problematykę uczestnictwa pokrzywdzonego w postępowaniu wykonawczym i jego wpływu na podjęcie decyzji o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego. Wydaje się, że istniejąca na gruncie obecnego kodeksu karnego wykonawczego możliwość udziału pokrzywdzonego w posiedzeniu sądu penitencjarnego w sprawie udzielenia warunkowego zwolnienia (art. 22 § 2 k.k.w.) wiąże się z prawem do zabierania głosu i składania wniosków — co może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sądu. W odniesieniu do decyzji o czasowym pobycie skazanego poza zakładem karnym, wydawanych przez dyrektora danej jednostki, i kwestii jakiegokolwiek wpływu pokrzywdzonego na ich roz-

z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu i nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym).

²⁵ W ramach tego przepisu ustawodawca nakłada na skazanego korzystającego z wymienionych w tym przepisie form czasowego zwolnienia obowiązek zgłaszania się do właściwej, ze względu na miejsce pobytu skazanego, jednostki Policji oraz przyznał dyrektorowi zakładu karnego prawo do zobowiązania skazanego do określonego zachowania się podczas pobytu poza jednostką penitencjarną.

²⁶ § 3 art. 168a k.k.w. „w wypadku zwolnienia z zakładu karnego po odbyciu kary skazanego z zaburzeniami preferencji seksualnych odbywającego karę pozbawienia wolności za przestępstwo określone w art. 197–203 k.k., popełnione w związku z tymi zaburzeniami, a także w wypadku ucieczki takiego skazanego z zakładu karnego lub wydania decyzji o udzieleniu przepustki lub czasowego zwolnienia, o którym mowa w art. 168a 1 k.k.w. odpowiednio sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego, zawiadamia o tym jednostkę Policji właściwą dla miejsca pobytu skazanego”.

²⁷ J. Malec, *Działania na rzecz ofiary przestępstwa i ich aspekty penitencjarne*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 1998, nr 34, s. 388–389; M. Klejnowska, *op. cit.*, s. 124 nn.; J. Lachowski, *op. cit.*, s. 66–68.

strzygnięcia trzeba być dużo bardziej ostrożnym. Szczegółowa analiza tych zagadnień przekracza niestety ramy tego opracowania.

Na mocy nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego z 27 lipca 2005 roku²⁸, wprowadzającej rozwiązania dotyczące postępowania ze sprawcami przestępstw wykazującymi zaburzenia preferencji seksualnych, do art. 168a dodano § 3. Statuuje on bezwarunkowy obowiązek informowania innego niż pokrzywdzony podmiotu (odpowiedniej jednostki Policji) o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego z zaburzeniami preferencji seksualnych. Ponadto powtarza w pewnym zakresie unormowania przewidziane w art. 166 § 2 zd. 2 k.k.w. Konieczne wydaje się bądź przeredagowanie tytułu oddziału 13 z uwzględnieniem nowych treści art. 168a § 3 k.k.w., bądź wprowadzenie nowego oddziału w kodeksie karnym wykonawczym i przesunięcia tam tego przepisu²⁹. W obecnej formie przepis ten wykracza poza zakres regulacji dotyczącej informowania pokrzywdzonego, na jego wniosek, o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego.

²⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku, o zmianie ustawy Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego i Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. Nr 163, poz. 1363.

²⁹ T. Kalisz, *op. cit.*, s. 198.